

PESTI FUTÁR

MEGJELENIK MINDEN HÓ 1-ÉN ÉS 15-ÉN

Felelős szerkesztő és kiadó:

NÁDAS SÁNDOR

Tartalom:

Nádas Sándor:

Jegygyűrű

Orczy-ház

Keglevich Pál gróf küzdelmei

Színházi kritika:

Fedák

Martinovits

A tenor

Belvárosi

Gombos és Petschauer

Gyerekbíróság

Őszinte mozikritikák

Szerkesztői üzenetek

VIGSZINHÁZ

Pénteken, február 15-én,
először

A királyi család

Főszereplők:

Varsányi Irén, G. Kertész Ella,
Gazsi Mariska, Zombory Mercedes,
Góth, Rajnai, Somlay, Gárdonyi,
Maklár, Hajnássy

SZERKESZTŐSÉG
ÉS

KIADÓHIVATAL:

JÓZSEF-KÖRUT 28.

TELEFON: JÓZSEF 320—60

Előfizetés:

Egész évre 14 pengő

Félévre 7 "

Külföldre egy évre 20 "

egyes szám ára 50 fill.

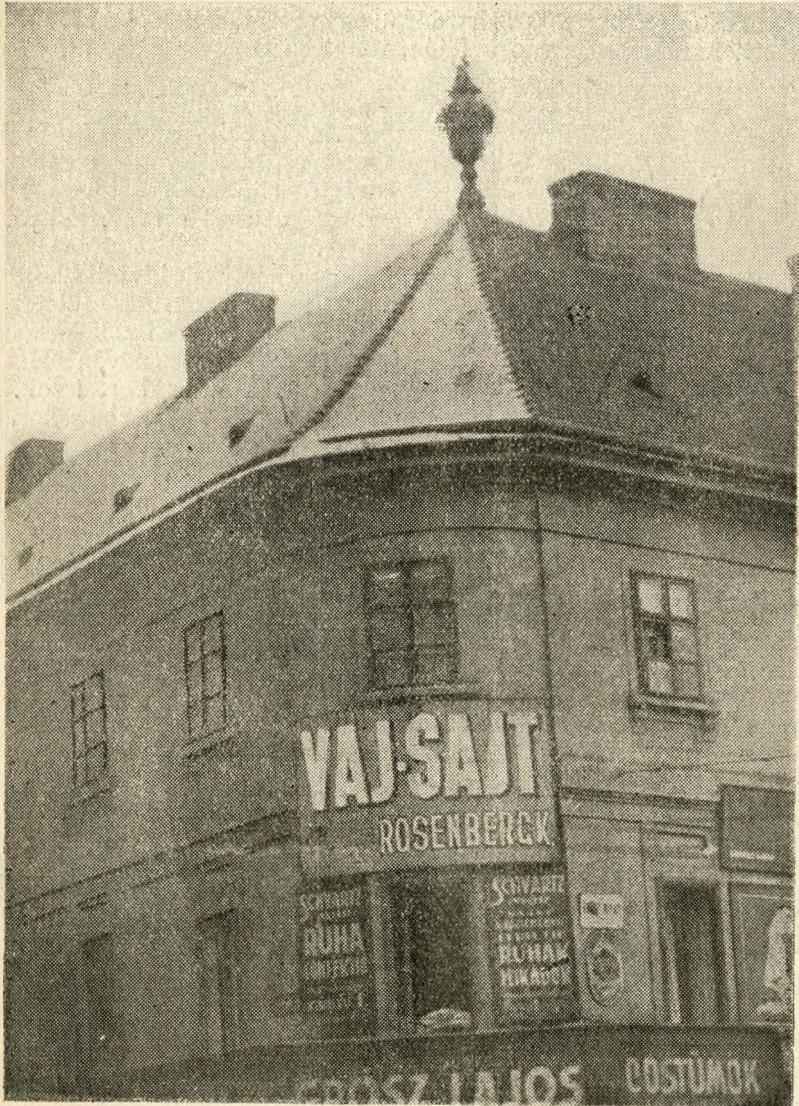
XXII. ÉVFOLYAM

1929 FEBRUÁR 15.

4. SZÁM

A Király-utca és Károly-körút sarkán áll a rongyaiban is klasszikus Orczy-ház, Pest egyik legrégebbi bérkaszárnya, millió zsargon vicc és történet elpusztíthatatlan királyutcai háza, melyet le akarnak bontani.

Az ember mosolyog, ha az Orczy-ház kerül szóba, a régi poloskás

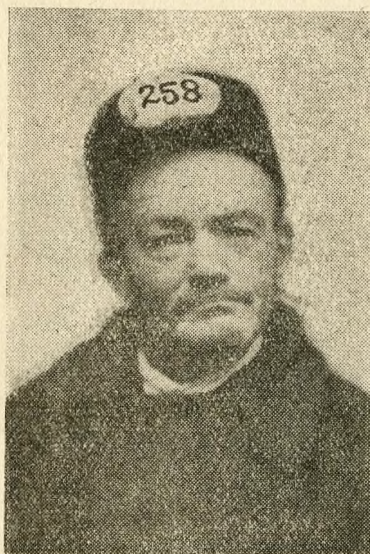
Pest elevenedik meg, az a világ, melynek költészete a Klabriasz-párti című foli-darabban örökített meg.

Most, hogy szó van a lebontásról, elmentem a fotografussal, hogy emlékkönyvünkbe lepréseljük az Orczy-házat, melynek homlokzatán egy török időkből való bronzdísz hirdeti, hogy ez a ház kétszáz év körül csoszog.

Egyik lépcsőház falában dudorodás látható. Itt egy ágyúgolyó pihen, állítólag török golyó. Hozzányultam s meghatva simogattam meg a kétszázéves daganatot, mely soha nem fog leapadni.

A riportot a Werner-féle kóser étteremben kezdtem, azt mondják, százhusz éves ez a vendéglő.

A söntésben a 258-as hordár ül egy asztal mellett, öreg, fogatlan bácsi, hordársapka van a fején, itt él az Orczy-ház körül, 47 éve hordár.

47 éve hordár

Elegánsan ül, lábait egymásra rakva. Persze harisnya nincs rajta, de ez nem akadályozza semmiben, nadrágját sikkessen felhúzza s egy csarnoki áruval cseveg, aki persze ugratja.

Manó bácsinak hívják a hordárt, 65 éves és hatvanötben született.

— Én sört sohse iszok — mondja Manó bácsi, teljes nevén Hendel Manó, — én csak bort iszok. Én szeretnék szegényházba kerülni, árvagyerek vagyok.

Manó bácsi elmesélte, hogy sohse nősült, mert a »papa beteg volt 30 évig s nekem kellett a laktörténetet fizetni«.

A papa beteg volt s Manó bácsi ezért nem nősült. Mindenesetre ez szerencséje, mert most egy asszonyval és ki tudja hány gyerekkel több nyomorogna itt az Orczy-ház környékén.

Manó bácsi nem beszél hibátlanul magyarul: »olyan rossz cipő járok — mondja — kabátot is ajándékba kaptam«.

Kérdem tőle, hogy ki volt a legnagyobb gavallér, akire emlékszik. Gondolkozik. Nem jut eszébe senki. Manó bácsinak csupa smucig emberrel volt dolga. De igen. Egy gavallérra azért emlékszik »der közjegyző — mondja — királ közjedző, az gavallér volt«.

Manó bácsinak fizettünk kétdeci bort, aztán felmentünk az Orczy-ház 2. emeletére, megkerestük a Werner-étterem tulajdonosát, Werner Henrik urat.

A furcsa házban, Wernerék ajtaja s előtte a küszöb úgy ragyog, mintha grófok laktának itt.

Werner bácsi nyolcvanon felül van, kedves öreg úr, fekete sapkában ül, elég jókedvű, megelégedett ember.

Az étterme száz évnél öregebb, előbb Weiszé volt, aztán Wassermanné, ő Schermanntól vette.

Werner bácsi Nyitrából jött, pálinkamérő lett itt Pesten, huszonhét év előtt megvette az Orczy-házbeli kóser éttermet.

— Kicsiben kezdtem — mondja, — az volt az elv nálam, kicsiben kezdeni és nagyban végezni (nevet), nem megfordítva. »Vermő-gennel« jött Pestre, de a vagyont sohse kockáztatta. Ma is meg van.

Büszkén mondja Werner bácsi, hogy a vagyona ma is meg van s az üzlete mindig exisztenciát nyújtott. Kismértékben érdekelve volt a tőzsdén, kevés papirja volt, egész lényegtelen, de azon is túl adott.

Művészi vasdiszek

— Mikor láttam, hogy kezdődik a baj, agyé, eladtam mindent. Igen okos, józan ember, »az üzlet megy a viszonyoknak megfelelőleg«. Így definiálja a helyzetet.

Kértem, hány éves. Azt mondja 81. Valaki megjegyzi, hogy 82-ikben van.

Werner bácsi szigorúan ragaszkodik a 81-hez s úgy okolja meg, hogy még nem töltötte be a 82-t. »Was brauch ich mehr zu sagen?«

Kértem, laktak-e híres emberek az Orczy-házban.

— Itt nem lakott kapacitás! — mondja s egy kis megvetés hallatszik a hangján. — Hozzám se jöttek kapacitások. (Kis gondolkozás után.) Az öreg Wahrmann járt ide!

Werner bácsi nem elhanyagolt külsejű. Puha-gallért hord, rendes nyakkendőt. Tisztes, öreg bácsi. A nyakkendő alatt tú fogja össze a gallérját.

Hogy a ház hány éves? Nem tudja. Körülbelül 160 éves lehet. Melyik a legrégebb bútordarab? — kérdem.

A régi cassa, ami most a konyhában áll s a régi kredenc. Ezeket már mind itt találták.

Elbúcsúztam Werner bácsitól s most szinte irigykedve gondolok rá. Ő egy boldog és megelégedett ember, egyensúlyban van.

A szép gang vasdíszei klasszikusak s igazán művésziek, ott álltam s meghatva néztem a régi, gyönyörű műlakatos munkát.

Wernerék után Patzekhez, a sapkáshoz mentem be, ő is a legrégebb lakók közé tartozik. A második emeleten lakik.

Patzekék nem boldogok, Patzek néni rögtön kijelentette, hogy »rossz emlékei vannak a házról«.

Beteg s elkeseredett. 26 éve laknak a házban s most a szomszéd elvette a konyhájukat, amit húsz év előtt érbe vettek s odacsatoltak a lakásukhoz. Most nincs konyhájuk s Patzek sapkásnak és nejjének élete azóta egy fabatkát sem ér.

Akármiről beszélünk, elkeseredetten visszatérnek arra, hogy elvették a konyhájukat.

Kérdem a sapkástól, hogy az Orczy-házban volt-e valami nagyobb szenzáció, mióta ők itt laknak.

Tűz nem volt. Gyilkosság? — gondolkozik. — Nem.

Még öngyilkosság se volt. De ez mind nem fontos. A fontos az, hogy elveték tőlük a konyhát.

Akárhogy érdeklődök az Orczy-ház multja, regénye iránt, mindig csak azt a választ kapom, hogy tizenhat évig használták a konyhát s egyszer csak kitették őket.

S azonkívül is csupa bajuk van. »Ami kis pénzünk volt — mondja a 71 éves sapkás — hadikécsénbeadtuk«.

Szomorúan búcsúztunk el Patzekéktől. Nem lehet megvigasztalni őket, a konyha-ügy végleg elkeserítette az életüket.

Beszélgettünk azután a többi lakóval, csöndes emberek. Rendeselek. Igen meglepő, hogy tiszták is.

Az én emlékemben az Orczy-ház úgy él, mint egy szörnyű rovar-kaszárnya. Most látom csak, hogy tiszta, rendes. Gyönyörű vasajtók, török lépcsőházak. Múzeumba való emlékek. De persze, senki sem törődik velük.

Párisban úgy vigyáznának ezekre a török emlékekre, mint az ékszerre. Hiszen ezek kincsek. De nálunk az ilyesmi nem fontos. Ócskavas lesz s a szemétdombra kerül.

A régi házmester, aki ötven évig gondozta a házat, meghalt s mielőtt meghalt, elégette az összes régi könyveket, följegyzéseket. Ezt mi példátlan bűnnek tartjuk.

Meg lehetett volna állapítani a ház egész regényét, kik laktak a házban, kik éltek, mit csináltak, mi volt a sorsuk, egész kortörténet legfontosabb adatait, egy egész városnak a multját egy öreg, beteg házmester bedobta a tűzbe. Persze. Senki nem szólt neki, hogy milyen értékeket tartalmaznak ezek a könyvek és azok a följegyzések. Pesten erre senki nem vigyáz.

Leghíresebb helyisége a háznak az Orczy-kávéház. Strasser

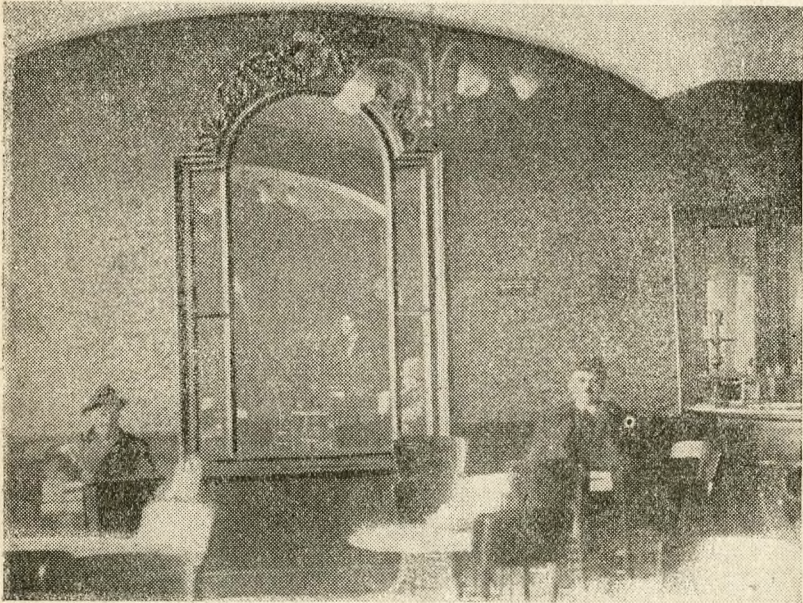
bácsi, a tulajdonos, meghalt, a fia ül a régi, szép kasszában s a kávéház egész teli van s kellemes kávészag terjeng a helyiségben.

Itt mindig van publikum. A nyersbőrkereskedők börzéje ez, valamikor innen szerződtek vidékre a zsidó tanítókat.

Max Nordau és Vámbéry is idejártak.

Az arany tükör több, mint száz éves, boltíves zugaiban a kávéháznak öreg stammok üldögélnek. Régi bútordarabok.

Strasserék 53 év előtt vették át a kávéházat, egy Szevera nevű embertől, aki könnyelmű volt, »elbillárdozta« a bevételt.

Orczy-kávéház

A végén bementem az új házmesterhez, aki semmit nem tud, csak a mostani adatokat. 40—45 főbérlő van a házban s talán 300 lélek lakik itt.

— Gyerek van-e sok? — kérdeztem, mert valamikor kétszáz gyerek szaladgált az Orczy-házban.

— Gyerek? — felelt a házmester — talán négy-öt!

Ez az adat a legjellemzőbb a mai sivár világra.

*

Historiai adatok:

A Rákóczi-háború után kitört pestisjárvány áldozatait a Károlykaszárnyával szemközt levő katonai temetőben hantolták el. A temetőt a katonai hatóság 1780-ban lezáratta. (Ez a temető a mostani Károlykörút 15. szám alatt volt.)

A temető szomszédságában építtette fel a báró Orczy-család az 1790-es években a mai Orczy-házat. (Abban az időben még nem működött a

József Nádor által megszervezett Szépítési Bizottság, mely 1808-tól adta ki az építési engedélyeket).

1790—1795-ben Pest szabad királyi város polgármestere és bírója, Hülf Móric Bálint nyugalmazott cs. és kir. őrnagy adta meg az építési engedélyt.

Régi homlokzat

Erre a polgármesterre nagyon haragudhatott a történetíró, mert egykori feljegyzések nyomán azt írja: Polgári méltóságában is megmaradt nyers katonának, aki amellet zsarolt a szó szoros értelmében, polgármesteri és bírói állását hatalmának és haszonlesésének eszközévé alacsonyította le.

Ebben az időben még csak három-négy ilyen nagy bérház volt Pesten és 1821-ben Franz Schlams könyve: Szabadkirályi Pest város leírásban, így emlékszik meg róla:

— Az Orczy báró-féle ház az Országúton rendkívül nagy és pompásan berendezett. Három udvarra osztott házban van 48 lakás 142 szobával és 48 konyhával. Továbbá két zsidó zsinagóga, 37 üzlet és raktár. Három folyosó, mészárszék és pince több ezer akóra.

*

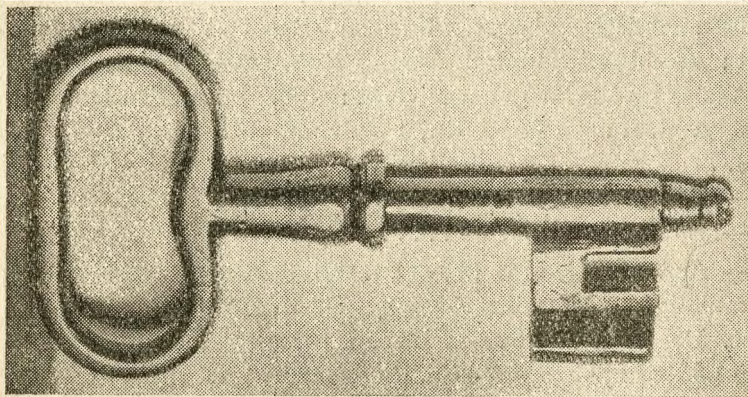
1841 június 8-án öt Orczy-gyerek örökölte az Orczy-házat.
László, Lőrinc, György, Lajos, István.

1860-ban a ház egy-nyolcad részét eladta 37.000 o. é. forintért Kar Máttyás és Zorn Vilmosnak Orczy Lajos báró. Azután már a tulajdonosok sűrűn változtak. Ilyen neveket látni :

Dr. Halmos Károly, dr. Rosenberg Teofil, dr. Englander Emil, Bronner Mór, Erzsébetvárosi Takarékpénztár. Utóljára az Olasz Bank által alapított Orczy-ház rt. vette meg árverésen 1912 december 15-én 1,497.533 (egymillió, négyszázkilencvenhétezeröttszázharminchárom) koronáért, azóta már az Olasz Bank is túladdott az érdekeltségén és jelenleg az Orczy-ház rt. ügyeit dr. Krausz Béla ügyvéd intézi.

Azt látjuk a telekkönyvi teherlapon, hogy az első kölcsönt Orczy báró a házra 1798 július 10-én vette fel 1600 o. é. forintot.

Az utolsó kölcsönt az Orczy-ház rt. vette fel 1929 január 10-én 105.000 dollárt.

140 éves kapukulcs